

БОНІСТИКА — допоміжна історична дисципліна, що вивчає **бони** як історичні джерела, політико-економічні документи та культурні пам'ятки минулого. Б. тісно пов'язана з нумізматикою. Як наука в СРСР виникла на поч. 20 ст., коли в обігу, крім заг.-держ. грошей, з'явилася величезна кількість місц. та приват. випусків паперових грошей. У рад. часи Б. була напівзабороненою. Широкого розвитку набула у 80–90-і рр. 20 ст., коли в Україні, РФ та ін. країнах СНД госпрозрахункові, місц. та приватні випуски грошей з'являлися десятками тисяч і було знято негласну заборону публіч. аналізу грош. справ у державі. На відміну від нумізматики, яка вивчає металеві гроші, Б. вивчає гроші, виготовлені на папері, шкірі, тканині тощо. Б. також вивчає грош. знаки та їх сурогати, які не були допущені до грош. обігу, пробні примірники, незакінч. банкноти і спец. випуски. Перші паперові гроші з'явилися у Китаї ще за 2700 рр. до н. е. У 9–15 ст. паперові гроші в Китаї стали звичай. явищем. У Європі та Пн. Америці паперові гроші з'явилися у 17 ст. (1662 — у Швеції, 1690 — у Массачусетсі). Першою широкомасштаб. акцією в Європі з випуску паперових грошей була реформа банкіра Дулона Ло у Франції 1716–20. Його банком випущено в обіг величезну кількість незабезпечених грошей — різних цінних паперів, що мали загальнообов'язк. обіг як гроші. Це призвело до їх знецінення, розорення їхніх власників, краху всієї системи. В Росії перші паперові гроші з'явилися 1769. На території України перші приватні гроші вийшли 1848 у місцевостях, що були під владою Австро-Угорщини. Перші заг.-держ. гроші випущено укр. урядом у січні 1918. Описано 515 насел. пунктів України, де 1742 емітенти випустили більш як 11 тис. грош. паперових знаків. До них належать гроші, випущені урядами України за часів В. Винниченка, М. Грушевського, П. Скоропадського, С. Петлюри, місц. отаманами й ватажками Н. Махном, Хмарою, ОУН-УПА, окупац. військами, урядами України після здобуття незалежності та різними організаціями, підприємствами. На території України в обігу було 320 назв грош. знаків, а осн. грош. одиниць — 28 назв. Характерні ознаки бон — емблематична (герби, емблеми, символічні знаки), палеографічна (шрифти, монограми, підписи та рукописні помітки), сфрагістична

(печатки, перфорації, конгреви, поштові штемпелі), хронологічна (дати), метрологічна (номінали), орнаментальна (прикраси), філігранологічна (водяні знаки й матеріал, на якому виготовлено грош. знак), епіграфічна (додаткові надруки, зроблені вже після емісії грош. знаків), дипломатична (формуляр, зміст написів), орфографічна (орфографія текстів). Елементи зовн. оформлення грош. знаків відображають культурні традиції й потреби суспільства, його окремих соц. верств, а також емітентів — організацій та окремих осіб, які випускали цінні папери. Вивчаючи зміни кожного з компонентів оформлення бон будь-якої держави можна простежити зміни у сферах життя суспільства, передусім політ. та екон. характеру. Бони — своєрідні істор. пам'ятки, джерела вивчення історії країн та народів, їхнього екон. й політ. розвитку, історії грош. обігу та фінансів. Їх можна розглядати як джерела з історії культури, образотвор. мистецтва, графіки малих форм, а також як об'єкти вивчення історії бонової технології, поліграфії, водяних знаків від зародження паперових грош. знаків, а також ін. типів бон (напр., облігацій, акцій, векселів тощо). У процесі вивчення історії різних паперових грош. знаків та їх конкрет. різновидів як істор. джерел суттєвим є виявлення тих установ, організацій і підприємств, які їх випустили — емітентів. При цьому важливо встановити причини, час та обставини випуску грош. знаків, їх емісії. Історія емісії держ. чи приват. підприємствами як грош. знаків, так і банків. білетів, цінних паперів (акцій, облігацій тощо) містить інформацію стосовно процесів, що відбуваються в різних державах на окремих етапах їхнього існування. Для вивчення та колекціонування бон є певні класифікації.

Рекомендована література

1. Замлинський В. О. та ін. Спеціальні історичні дисципліни: Навч. посіб. К., 1992;
2. Дорофєєва Н. В., Комаринська З. М. З історії грошей України. К., 2000;
3. Рябченко П. Классификация бумажных денежных знаков // Нумизматика і фалеристика. 2002. № 3.

П. Ф. Рябченко

Бібліографічний опис:

Боністика / П. Ф. Рябченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2004. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-37004>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).